

Complexnummer: 454969

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Heemstede

Aantal Monumentnummers van complexonderdelen
complexonderdelen

18 454995, 454996, 454997, 455000, 455001, 455002, 455003, 455004, 455005, 455006, 455007, 455008,
455009, 455010, 455011, 455012, 455013, 455014

Woonplaats

Houten

Gemeente

Houten

Provincie

Utrecht

Locatie van het hoofdoject

Heemsteedseweg 26, 3992 LS te Houten

Complexomschrijving

BUITENPLAATS HEEMSTEDEN. Historische buitenplaats te Houten (Utrecht) bestaande uit een omgracht thans in ruineuze staat verkerend kasteelachtig centraliserend buitenhuis op bijna vierkant grondslag, in 1645 ten oosten van een gelijknamig in ruineuze staat verkerend middeleeuws kasteeltje gebouwd, met ervoor twee symmetrisch geplaatste bouwhuizen, waarvan een in ruineuze staat uit het eind van de 17e eeuw en later en een uit 1905 (ter vervanging van het alhier gesitueerde 17e-eeuwse bouwhuis), omringd door een in oorsprong formele geometrische aanleg van lanen, singels, grachten, vijverpartijen, waarin een aan de achterzijde gelegen exedravormige afsluitende tuinmuur en een in ruineuze staat verkerende moestuinmuur, 18e-eeuwse tuinbeelden en pedestallen. De opdrachtgever voor de bouw van het buitenhuis was het echtpaar Arnold Pieck, telg uit het bekende Utrechtse riddermatige geslacht en Maria Agnes van Winssen.

De terreinen en de ten dele in hun structuur bewaard gebleven tuinen van Heemstede waren een beroemd voorbeeld van een laat 17e-eeuwse in de invloedssfeer van Daniel Marot tot stand gekomen Hollands-classicistische aanleg met Franse invloeden. Wellicht ontwierp Marot en/of Isaac de Moucheron (deels) deze aanleg. De hoofdas, die zich naar Frans model tot den einder uitstrekt, vormt de ruggegraat van de aanleg, waarop het huis een centrale positie inneemt. Het huis, bestaande uit een op een donjon gelijkende centrale gelijkzijdige woontoren met vier gelijke deels vijf- en deels zeshoekige torens in de driezijdig uitgesneden hoeken gevat, is een belangrijk voorbeeld van een 17e-eeuws huis, waarin de in de 17e eeuw nog voortlevende architectuurtraditie van de kastelenbouw vermengd wordt met classicistische architectuurinvloeden.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Omstreeks de tijd van de bouw van het huis werd een Hollandsclassicistische aanleg rondom gerealiseerd bestaande uit een rechthoekige wellicht in kleinere rechthoeken opgesplitste aanleg met een dit geheel omringend en doorsnijdend ensemble van waterlopen en singels. Mogelijk strekte deze aanleg zich nog een stuk uit ten oosten van de omstreeks 1690 gebouwde bouwhuizen. Deze aanleg is opgenomen in de grootscheepse aanleg, die omstreeks 1690 werd gerealiseerd en die bestond uit een compositie van parterres, bosketten, vijverpartijen, waterlopen, lanen en singels, die symmetrisch ten aanzien van de toen eveneens aangelegde reeds genoemde hoofdas werden geplaatst.

Omstreeks 1695 werd het huis inwendig ingrijpend gereorganiseerd. Alleen de rechthoekige hal, die thans nog bestaat, behield zijn midden 17e-eeuwse verschijningsvorm. De overige vertrekken werden met ornamentele lambriseringen bekleed en in de noordoostelijke hoektoren werd een nieuw trappenhuis gebouwd. Dat deze verbouwing in 1698 nog niet gereed was, blijkt uit de gravure van Heemstede van dat jaar door I. van Vianen, waarop het huis nog van kruiskozijnen is voorzien.

De veranderingen in het inwendige van het huis en van de aanleg vonden plaats in opdracht van de toenmalige eigenaar Diderick van Velthuysen, echtgenoot van Alida de Graeff.

Voor het huis bevindt zich het rechthoekig voorplein met in het begin van deze eeuw opgestelde 18e- en 19e-eeuwse stenen tuinornamenten en met de twee bouwhuizen. Achter het huis de achterhof met naderhand geplaatste tuinbeelden, ovale kom en exedravormige tuinmuur; in de achterhof werd in de 19e eeuw een eenvoudige aanleg in landschapsstijl gerealiseerd. Ter weerszijden van het omgrachte huis rechte singels en waterlopen, een 18e-eeuwse halfcirkelvormige vijverpartij en rechtzijdige percelen, waarop voorheen moestuinen en boomgaarden lagen. Ten oosten van de bouwhuizen en ter weerszijden van de hoofdas rechthoekige percelen waarop vroeger compartimenten met bosketten; ten oosten hiervan restanten van twee 18e-eeuwse vijverpartijen en op de hoofdas aan het eind van het voormalige wandelpark een 17e-eeuwse deels in structuur en deels in aanleg bewaard gebleven rotonde met ronde buitengracht, wal met boomsingel en vijver.

Het omgrenzingsplan van de historische aanleg van de tuinen van Heemstede is bijna in zijn geheel bewaard gebleven. Het langwerpige, 300 meter brede en ruim 2 kilometer lange terrein wordt aan zijn korte zijde door de Heemsteedseweg en aan zijn zijkanten door de kadastrale percelen Houten nrs. E710, E578, E816, E34, E783, E949, E833, E383, E831, E901, E949, E708, E908, E907 en E405 begrensd. Even ten oosten van de genoemde rotonde wordt het terrein door de autosnelweg A 17 doorsneden. Ten oosten van deze weg zet de historische aanleg van de buitenplaats zich voort met de aan weerszijden met eiken beplante zicht- en hoofdas, die oorspronkelijk ook als toegangslaan dienst deed en wier eindpunt aan de Utrechtseweg door twee laat 17e-eeuwse bakstenen hekpijlers met siervazen en sierhek wordt gemarkeerd.

De historische buitenplaats Heemstede heeft 20 samenstellende onderdelen.

De cultuurhistorische waarde van het complex van de historische buitenplaats Heemstede ligt in haar hoedanigheid van een ten dele in aanleg en ten dele als historisch structurele elementen bewaard gebleven laat 17e-eeuwse classicistische formele tuin- en parkcompositie met het huis in een centrale positie, die in die tijd tot een der belangrijkste in het land behoorde.

Verder is dit complex in cultuurhistorisch opzicht van algemeen belang vanwege de deels in aanleg en deel in structuur bewaard gebleven Hollandsclassicistische aanleg uit 1645 of kort hierna, die na ca. 1690 deel ging uitmaken van de toen aangelegde grootscheepse classicistische tuin en parkcompositie, vanwege enkele in structuur bewaard gebleven 18e-eeuwse toevoegingen en vanwege een kleine aanleg in landschapsstijl uit de 19e eeuw, direct ten westen van het omgrachte huis.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het gedeelte van het wandelpark aan weerszijden van de centrale as en tussen de ruimte aan de westzijde van de vier vijverpartijen, de genoemde kanalen en het aan de lange zijden van de twee bouwhuizen gelegen singeltracé was oorspronkelijk in rechthoekigecompartimenten verdeeld, waarin een sterrebos en een ingewikkeld patroon van bosketten met centraal gelegen kleine ornamentale vijvers. Van deze aanleg, die in het tweede kwart van de 18e eeuw enigszins vereenvoudigd werd, is niets bewaard gebleven. Wel resteert de oorspronkelijk rechtzijdige begrenzing van de twee velden door de genoemde kanalen, het singeltracé en de zichtas, waarin deze compartimenten waren uitgezet. Het bodemprofiel van deze velden, dat door langwerpige rabatachtige glooiingen wordt gekenmerkt, duidt op een hier gebezigde hakhoutcultuur van latere datum.

Ten westen van het aan de lange zijde van de bouwhuizen gelegen singeltracé drie rechtzijdige velden, waarvan de grens aan de Heemsteedseweg geert. De velden worden door windsingels met eik en beuk en rechte waterlopen van elkaar gescheiden. Het genoemde singeltracé (gedeeltelijk bewaard als windsingel met fruitbomen en in het verlengde hiervan als tracé in de vorm van een rechte waterloop), de drie velden, rechte waterlopen en windsingels betreffen de Hollands-classicistische aanleg uit 1645 of kort hierna. De rechte windsingels liggen in het verlengde van de tegenwoordig niet meer aanwezige lanen, die de aanleg van het wandelpark in haar lengte doorsneden. Van deze windsingels is alleen de meest zuidelijke niet bewaard gebleven. Hier resteert wel de rechte waterloop, die de singel begrenste. Van het meest zuidelijke veld is behalve zijn rechthoekige omgrenzing een laat 17e-eeuwse tuinmuur bewaard gebleven, die in ruineuze staat verkeert en die (een deel van) de oorspronkelijke moestuin omsloot. Verder is in de zuidoosthoek van dit veld, in het verlengde van het aan de lange zijde van de bouwhuizen gelegen singeltracé een 18e-eeuwse halfcirkelvormige vijver bewaard gebleven, waar om de gebogen zijde een aan weerszijden met eik en beuk beplant wandelpad is aangelegd, dat naar het midden van de boog een geleidelijk stijgend verloop heeft. Deze vijverpartij werd aangelegd door genoemde Esaye Gillot, door zijn zoon Esaye II Gillot (1699-1758) of door diens echtgenote Maria Monnier (+ 1793).

De twee centrale windsingels, die het centrale veld van het iets smallere zuidelijke en noordelijke veld scheiden, zijn ongeveer voor de oostelijke helft bewaard gebleven.

Het westelijke gedeelte van deze singels is vermoedelijk opgeofferd aan een bescheiden aanleg, die in de 19e eeuw in de westelijke helft van het veld, de zogenaamde achterhof, direct ten westen van het omgrachte huis, is gerealiseerd. Deze aanleg bestaat uit enkele boomgroepen en solitaire (eik, beuk en exoten), in landschapsstijl in dit perceel geplaatst. In deze aanleg twee hardstenen Lodewijk XV tuinvazen, een hardstenen Lodewijk XIV piedestal en twee hardstenen 18e-eeuwse lantaarnvoeten. De 17e-eeuwse exedravormige bakstenen muur, waar in de uitgespaarde ruimte de 17e-eeuwse ovale kom, sluiten deze aanleg aan de westzijde af. In de oostelijke helft van dit veld het rechthoekig omgrachte kasteel en de rechthoekige voorhof, die aan de oostzijde door de twee lage bouwhuizen wordt afgesloten. Tussen deze bouwhuizen is een smalle ruimte vrijgelaten voor de oprit en ten behoeve van de centrale as. Het verloop van deze oprit strekt zich op deze as in westelijke richting uit tot de brug voor de ingangspartij voor het huis. Aan weerszijden van deze brug twee hardstenen sfinxen, mogelijk 18e-eeuws. De twee hardstenen Lodewijk XV tuinvazen, de hardstenen Lodewijk XIV piedestal en de twee 18e-eeuwse lantaarnvoeten, die in het parkje in landschapsstijl in de achterhof staan opgesteld, zijn vermoedelijk in of kort na 1919 hier geplaatst, toen de toenmalige eigenaar L.J. Heijmeijer in samenwerking met de kunsthistoricus W. Vogelsang huis en delen van de tuin liet restaureren en opknappen en in de tuin diverse van elders afkomstige beelden liet plaatsen. Waarschijnlijk is in deze tijd ook de indeling van het voorplein in zijn huidige gedaante gewijzigd. In het hart van het verloop van de rechte oprit op het voorplein werd een druppelvormig veld aangelegd met een hardstenen piedestal in Marot-stijl met wereldbol in het centrum. Ten noorden en zuiden van dit veld twee 18e-eeuwse hardstenen vrouwelijke portretbustes op piedestal. Even ten westen van de bouwhuizen werden twee rechte beukenhagen geplant, door de zichtas van elkaar gescheiden, waardoor het zicht vanuit het huis op de bouwhuizen belemmerd wordt. Aan de noordgrens van het voorplein werd eveneens een beukenhaag geplant, die zich nu

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

in uitgegroeide staat bevindt. Waarschijnlijk werden in deze tijd ook de mannelijke hardstenen portretbuste aan het noordelijke kopeind van de zuidelijke beukenhaag en de twee ornamentele Renaissance stoepstenen aan de zuidgrens van het voorplein geplaatst. Laatstgenoemde stoepstenen werden bij het opknappen van de aanleg in 1919 opgegraven.

Van het omgrenzingsplan van het meest noordelijke van de drie velden is de noord-, oost- en zuidgrens bewaard gebleven. Aan de noord-, oost- en zuidzijde de 17e-eeuwse windsingel. Aan de zuidzijde een rechte 17e-eeuwse waterloop. Dit veld wordt aan zijn noordwesthoek, waar de ingang van het park is gesitueerd, door twee bakstenen pijlers van recente datum waarop twee 18e-eeuwse hardstenen ornamenten gemarkeerd. Op het terrein grenzend aan de westzijde van dit veld overigens een beschermde boerderij uit het begin van deze eeuw met enkele opstallen (monumentnummer 22679).

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 454995

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	07 mei 1993
Kadaster deel/nr	82654/70

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	E			170

*Omschrijving***

HOOFDGEBOUW. Het op een vrijwel vierkant eiland gelegen huis, waarvan de hoeken zijn afgeschuind, is vanaf de oostzijde toegankelijk via een brug. Het huis bezit een octogonale plattegrond van 18,79 x 16,79 m. met vier overhoeks geplaatste vijfhoekige hoektorens, die half in het gebouw zijn opgenomen en die vanaf de zolderverdieping in 6-hoekige vorm vrijkomen. Het hoofdvolume was tot aan de brand gedekt door een samengesteld dak, bestaande uit een hoogopgaand aan de onderzijde licht uitzwenkend schilddak waaruit een vrijwel vierkant torenachtig blok oprees, dat op zijn beurt een verjongend tentdak droeg. Het geheel werd bekroond door een massieve schoorsteen met een stervormige doorsnede en een sterk uitkragende natuurstenen kroonlijst, waarboven een uitgewerkte smeedijzeren bekroning met een opengewerkte windvaan, voorzien van de wapens Pieck en Van Winssen. Op deze imposante schoorsteen waren tot de brand van 1987 alle rookkanalen aangesloten. De hoekschoorstenen hadden sterk verjongende hexagonale tentdaken, bekroond met windwijzers. Het hoofdvolume telt drie bouwlagen: een souterrain, bel-etage en verdieping alsmede een door dakkapellen verlichte zolder. Het pand is opgetrokken in baksteen in staand verband met gebruik van drie klezoren voor de hoeken. De hoektorens bestaan uit een souterrain, vier woonlagen en een zolder. In de noordoostelijke hoektoren werd omstreeks 1695 een overkoepeld trappenhuis gebouwd. Alle gevels worden afgesloten door een sterk overkragende kroonlijst, die ondersteund wordt door zware geprofileerde consoles.

De hoofdingang bestaat uit een rondbogige ingang met bovenlicht in een zandstenen omlijsting, gedekt door een kroonlijst die wordt gedragen door dorische halfzuilen op basementen, die in de kroonlijst zijn gekornist. In de kroonlijst is het jaar van de bouw aangebracht: MDCXLV. Boven de ingang een rechthoekige erker rustend op consoles waarover een korfboog is geslagen. Deze erker is vlak gedekt, waarbij de daklijst op ojiefvormige consoles rust. De erker, die qua situering en verschijningsvorm sterk herinnert aan de middeleeuwse 'mesekouw' rust op twee hardstenen, aan de voorzijde afgeronde consoles waarop de wapens van Pieck en Van Winssen zijn aangebracht. Deze wapens herinneren aan de bouwers: Hendrik Pieck en Maria van Winssen. In de nis boven de deur zijn

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

twee halfrond gesloten uitsparingen aanwezig. Hier staat in ieder geval vanaf het midden van de 18e eeuw een portretbuste. Bij de restauratie van 1973 trof men hier het jaartal 1695 aan. De erker is voorzien van een schuifvenster, dat een oorspronkelijk schuifvenster vervangt. De ingang wordt geflankeerd door schuifvensters met roedenverdeling en wisseldorpel in het midden. Vrijwel geen der dagkanten is nog origineel, waarschijnlijk aangebracht bij de reconstructie in en na 1905 door het Architectenbureau Van Nieukerken. Wel origineel zijn de dagkanten van de waarschijnlijk om fiscale redenen in het begin van de vorige eeuw dichtgezette kloostervensters van de torens. Zoals rond het midden van de 17e eeuw gebruikelijk was, nemen de vensters op de verdieping in hoogte af. De vensters in de torens volgen de hoogte en verticale roedenverdeling van de vensters van het corps de logis. Ze bezitten echter slechts de helft van de vensters van het centrale deel. De zijgevels corresponderen qua hoogte van de vensters en de roedenverdeling met de voorgevel. In de achtergevel bevindt zich op de bel-etage waarschijnlijk sinds ca. 1695 een afwijkende indeling van de muuropeningen. In de middelste travee bevinden zich nu naar buitenslaande glasdeuren, ieder met 2 maal 7-ruits en daarboven een bovenlicht van 4 maal 5-ruits met een verzwaarde middenroede. Aangezien het balkon in 1906 enigszins vergroot is (omdat de deuren niet voldoende konden worden geopend), kan worden aangenomen, dat hier met het aanbrengen van het balkon naar binnen draaiende glasdeuren waren aangebracht. Links en rechts bevinden zich schuifvensters, die waarschijnlijk ook sinds ca. 1695 een lagere borstwering bezitten. Ze telden horizontaal vijf en verticaal zeven ruiten en bevatten boven de oorspronkelijke vaste middendorpel verticaal vijf ruiten. Diderick van Velthuysen, die in 1680 Heemstede verwierf, is verantwoordelijk voor het veranderen van de kruis- en kloostervensters (zoals te zien op de gravure van Specht) in Engelse schuifvensters. Deze verandering vond vermoedelijk aan het einde van de 17e eeuw plaats. De gravure van I. van Vianen uit 1698 toont het huis met kruis- en kloostervensters. Ook vertoont het huis zich in deze gedaante op enkele gezichten van Isaac de Moucheron, die omstreeks 1700 worden gedateerd. Inwendig werd het huis van ornamentale classicistische lambrizingen voorzien met nieuwe schoorsteenmantels met schoorsteenstukken en (deels) beschilderde deurpartijen en behangsels. Deze ingrijpende verfraaiing van het inwendige wordt aan Daniel Marot toegeschreven. Waarschijnlijk werden ook kort na de aankoop van Heemstede door Van Velthuysen veranderingen aan het huis aangebracht. Het voormalige smeedijzeren balkonhek was gesignd en gedateerd Berendt Hofsmidt 1682. Het middelste venster op de verdieping was in de tijd van De Beijer als naar binnen slaande deur uitgevoerd, waarbij ter beveiliging een smeedijzeren traliehek was toegepast. Het oorspronkelijke balkon - veruit het oudst gedateerde in Nederland - is weliswaar rond de eeuwwisseling vergroot, maar getuigt nog steeds van een zeer hoge kwaliteit. Wellicht vervaardigde Hofsmidt ook de smeedijzeren balustrade in Lodewijk XVI-stijl van de trap in het omstreeks 1695 gebouwde trappenhuis in de noordoostelijke hoektoren, zo Marot hiervan niet de architect was (vgl. smeedijzeren balustrade in slot Zeist). Het huis Heemstede was in zijn tijd zowel een traditioneel als een modern huis. De centraliserende opzet was in 1645 vrij uitzonderlijk. Bij de bouw van Heemstede is blijkbaar bewust gestreefd naar zowel een modern landhuis als naar een huis met traditionele elementen, die aan de middeleeuwse kasteelbouw herinnerden. De kasteelachtige elementen zijn bij Heemstede: de op een centrale donjon gelijkende centrale torenvormige middenpartij, de vier hoektorens, de erker boven de ingang als verwijzing naar een 'mesekouw'. Tenslotte is ook de omgrachting als een traditioneel feodaal element te beschouwen. Hiermee wenste men blijkbaar duidelijk te maken dat het huis een voortzetting was van het in 1645 al zeer ruineuze blokvormige kasteel aan de overzijde van de Heemstedse wetering (aan de Overeindse weg) in de huidige gemeente Nieuwegein, dat in 1536 als Ridderhofstad was erkend.

De vertrekken waren gegroepeerd rond een vestibule of 'voorsael', zowel op de bel-etage als op de verdieping. In het verlengde ligt de grote zaal, terwijl links en rechts de toendertijd moderne appartementsindeling 'Anti-chambre - chambre - kabinet' is toegepast.

Het huis Heemstede hoort tot een van de belangrijkste voorbeelden van adellijke wooncultuur in de eerste helft van de 17e eeuw. In tegenstelling tot hetgeen naar aanleiding van de buitenzijde vermoed zou kunnen worden, heeft Heemstede geen centraliserende

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

maar een driebeukige plattegrond, die zeer regelmatig van karakter is en die vermoedelijk sterk werd beïnvloed door de plattegrond van het in 1945 verdwenen kasteel Zuylensteijn.

Na de brand in 1987 werden de lambriseringen van de kapel (in de zuidoostelijke hoektoren) en de eetsalon in het zuidelijke bouwhuis opgeslagen. Vier jachtaferelen (toegeschreven aan Cornelis Bietius), die in halfronde nissen in de hal waren gesitueerd, zijn thans opgeslagen in het Centraal Museum te Utrecht, evenals twee arcadische landschappen en een schoorsteenstuk uit de salon (een van deze arcadische landschappen wordt toegeschreven aan Isaac de Moucheron).

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Kasteel, buitenplaats

Functie

Kasteel

Monumentnummer*: 454996

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82654/55

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	E			3038
Houten	E			3039
Houten	E			3979
Houten	E			3980
Houten	E			3984
Houten	E			4014
Houten	E			4015
Houten	E			4016
Houten	E			4017
Houten	E			157
Houten	E			170
Houten	E			158
Houten	E			402
Houten	E			173
Houten	E			152
Houten	E			780
Houten	E			160
Houten	E			171
Houten	E			3856
Houten	E			392
Houten	E			401
Houten	E			177
Houten	E			395
Houten	E			153

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	E			394
Houten	E			172
Houten	E			3037
Houten	E			407
Houten	E			174
Houten	E			3855
Houten	E			3040

*Omschrijving***

TERREINEN, DIE ZICH KENMERKEN DOOR HUN HISTORISCHE FORMELE STRUCTUUR EN DEELS EEN FORMELE EN LANDSCHAPPELIJKE PARKAANLEG BEZITTEN. In de aanleg van de tuinen van Kasteel Heemstede zijn vijf fasen te onderscheiden.

De belangrijkste fase is de aanleg uit omstreeks 1690, toen Diderick van Velthuysen, een gefortuneerd Utrechts regent, een ruim opgezette en in compositorisch opzicht zeer geslaagde en uitgebalanceerde classicistische aanleg van singels, lanen, compartimenten met siertuinen en bosketten, beelden, waterkanalen en ornamentale vijverpartijen tot stand liet brengen. Op basis van stijlkenmerken wordt de aanleg wel toegeschreven aan Daniel Marot, die vermoedelijk ook een belangrijk aandeel heeft gehad in de totstandkoming van de inmiddels verdwenen interieurdecoraties van het huis. Ook wordt de naam van Isaac de Moucheron in dit verband gesuggereerd, gezien zijn nauwe betrokkenheid met Heemstede (L.B. Wevers, Heemstede, architectonisch onderzoek van een zeventiende-eeuwse buitenplaats in de provincie Utrecht, Delft 1991, p. 54). De Moucheron maakte een wandbeschildering voor het huis. Voorts maakte hij omstreeks 1700 26 aquarellen van tuinperspectieven en een vogelvlucht van Heemstede (18 aquarellen zijn bewaard gebleven), waarschijnlijk in opdracht van Van Velthuysen kort na het gereedkomen van de aanleg. Van de gezichten stelde De Moucheron ook gravures samen. De gravure van de vogelvlucht werd vervaardigd door Daniel Stoopendaal. Wellicht is De Moucheron, die in 1697 na een verblijf van drie jaren in Italië in Nederland terugkeerde, betrokken geweest bij het ontwerp van de meer oostelijk gelegen gedeelten van de aanleg, waarvan de gronden pas naderhand door Van Velthuysen werden verworven. De aanleg van de tuin van Heemstede was tot in de 18e eeuw een der beroemdste voorbeelden van een classicistische tuin, waarin Franse motieven waren verwerkt, zoals de lange ten dele in aanleg en ten dele in structuur bewaard gebleven centrale as in de compositie, die als zichtas van het voorplein tot de Utrechtseweg te Houten reikt en die oorspronkelijk ook als toegangslaan heeft dienst gedaan. Aan de Utrechtseweg wordt het eindpunt van deze as, die aan weerszijden voor een gedeelte met fruitbomen en eiken is beplant, door twee met siervazen bekroonde bakstenen pijlers met ijzeren hek gemarkeerd. Het effect van deze centrale as is nog goed waarneembaar op een foto uit ca. 1925 (zie L.B. Wevers, o.c., afb 233).

Deze aanleg van omstreeks 1690 werd uitgezet op de al bestaande Hollands-classicistische aanleg rondom het huis, die gelijktijdig met de bouw van het huis in 1645 of kort hierna werd geconcipeerd. Deze aanleg bestond uit een rechthoekige, wellicht in kleinere rechthoeken opgesplitste aanleg met een dit geheel omringend en doorsnijdend ensemble van waterlopen en singels. Mogelijk strekte deze aanleg zich nog een stuk uit ten oosten van de omstreeks 1690 gebouwde bouwhuizen. Na de dood van Van Velthuysen in 1718 werd een groot aantal bomen gekapt en werden de beelden verkocht. De hoofdstructuur van de aanleg bleef bestaan, maar de invulling hiervan wijzigde zich gedeeltelijk in de tweede kwart van de 18e eeuw, toen in opdracht van de toenmalige eigenaar Esaye Gillot (1667-1752) het park weer in een staat van bloei werd gebracht. De vier ornamentale vijverpartijen even ten westen van de op

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de centrale as gelegen rotonde werden tot drie ornamentale vijvers heraangelegd, waarbij de middelste twee tot een grote ovale vijver met uitgeschulpte randen werden vergraven. Van deze vijvers is de centrale en de ten zuiden hiervan gelegen vijver bewaard gebleven in de vorm van een sterk verzande waterpoel. De op de centrale as gelegen rotonde bestaat nog in haar geheel, ten dele in aanleg en ten dele als historisch structureel element. Deze rotonde, samengesteld uit een deels dichtgeslibde ronde kom omgeven door een ten dele wederzijds met eik en beuk beplante wal waaromheen een buitengracht, vormde het eindpunt van het wandelpark en had als tegenhanger in de tuincompositie de nog bestaande centraal op de hoofdas gelegen laat 17e-eeuwse exedravormige bakstenen muur aan de Heemsteedseweg, met in de uitgespaarde ruimte de nog bewaarde en in geheel gave staat verkerende laat 17e-eeuwse ovale kom. Ter weerszijden van de rotonde sloten twee kanalen in de vorm van een halve accolade, die aansloten op de ronde gracht rond de rotonde, de aanleg van het wandelpark aan deze zijde af. Het ten zuiden van de rotonde gelegen kanaal in de vorm van een halve accolade bestaat nog steeds en loopt in rechte lijn door tot aan de Heemsteedseweg, vormende de oorspronkelijke zuidgrens van het wandelpark. De rechte waterloop, die de oorspronkelijke noordgrens van het wandelpark vormt is eveneens bewaard gebleven, maar - daar waar de zuidelijke waterloop naar de rotonde afbuigt - strekt de noordelijke waterloop zich in rechte lijn uit tot de autosnelweg A 17.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 454997

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82654/47

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 4016

Omschrijving**

TWEE HARDSTENEN BEKRONINGEN OP BAKSTENEN PIJLERS AAN DE HEEMSTEEDSEWEG. Hekpijlers van recente datum waarop hardstenen dekplaten. Deze dekplaten dragen hardstenen vazen met vruchten en bloemen in Lodewijk XIV-stijl. Vazen en dekplaten mogelijk laat 17e-eeuws.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455000

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/174

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 174

Omschrijving**

TOEGANGSBRUG NAAR HET HUIS. De brug die toegang geeft tot het huis, wordt gedragen door bakstenen pijlers, die mogelijk resten zijn van de oorspronkelijke driedubbele boogbrug. De brug is voorzien van een gietijzeren balustrade en heeft een opstap van drie treden. De brug wordt bewaakt door twee (hardstenen) sfinxen. Op souterrain-niveau onder de brug bevindt zich de voormalige dienstingang, die wordt geflankeerd door tweevleugelige draaivensters met roedenverdeling.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie Toegangsbrug

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455001

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/164

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

Omschrijving**

ZUIDELIJKE BRUG TUSSEN VOORPLEIN EN SINGEL. Houten plankier aan de uiteinden rustende op een bakstenen pijler met laat 17e-eeuwse gietijzeren balustrade.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie Toegangsbrug

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455002

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/153

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

Omschrijving**

NOORDELIJKE BRUG TUSSEN VOORPLEIN EN SINGEL. Houten plankier aan de uiteinden rustende op een bakstenen pijler met laat 17e-eeuwse gietijzeren balustrade.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie Toegangsbrug

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455003

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/140

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

Omschrijving**

TWEE HARDSTENEN TUINBEELDEN, geplaatst ter weerszijden van de balustrade van de toegangsbrug naar het hoofdgebouw, laat 17e-eeuws of 18e-eeuws, voorstellende sfinxen.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie Tuinbeeld

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455004

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/127

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

Omschrijving**

NATUURSTENEN PIEDESTAL in Marot-stijl centraal geplaatst op de centrale as van de aanleg in het druppelvormig perk in het hart van het voorplein, 18e-eeuws, waarop een 19e-eeuwse hardstenen wereldbol. Piedestal en wereldbol werden omstreeks 1919 ter plekke opgesteld.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie Piëdestal

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455005

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/113

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

Omschrijving**

HARDSTENEN MANNELIJKE PORTETBUSTE op voorplein, mogelijk laat 17e-eeuws of 18e-eeuws, geplaatst aan het noordelijke kopeinde van de zuidelijke evenwijdig van het zuidelijke bouwhuis geplante beukenhaag. De portretbuste werd omstreeks 1919 op Heemstede geplaatst.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455006

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82989/170

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

*Omschrijving***

TWEE MARMEREN VROUWELIJKE PORTRTBUSTES, vroeg 18e-eeuws, geplaatst ten zuiden en noorden van het druppelvormig perk (waarop de pedestal met wereldbol) op het voorplein. De portretbustes werden omstreeks 1919 op Heemstede geplaatst.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455007

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/88

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Houten Houten Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Houten

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Houten E 172

Omschrijving**

HOUTEN VIJFZITSBANK op voorplein, 19e-eeuws.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Kastelen, landhuizen en parken Tuin, park en plantsoen

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455008

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/69

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 172

Omschrijving**

TWEE HARDSTENEN RENAISSANCE STOEPSTENEN, geplaatst aan de zuidgrens van het voorplein, begin 17e-eeuws. De stoepstenen werden in 1919 bij het opknappen van de aanleg in het terrein van Heemstede opgegraven.

Hoofdcategorie Kastelen, landhuizen en parken
Subcategorie Tuin, park en plantsoen
Functie

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455009

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82762/58

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Houten	E			401
Houten	E			402

Omschrijving**

TWEE MONUMENTALE NATUURSTENEN LODEWIJK XIV TUINVAZEN in Achterhof, versierd met guirlandes en festoenen, laat 17e-eeuws of 18e-eeuws. De tuinvazen werden in 1919 in de achterhof geplaatst.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Tuinvaas

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455010

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82761/137

Woonplaats* Houten *Gemeente** Houten *Provincie** Utrecht

Locatiennaam Houten *Locatieomschrijving*

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	E			402
Houten	E			401

*Omschrijving***

TWEE HARDSTENEN LANTAARNVOETEN in Achterhof, mogelijk 18e-eeuws.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455011

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82761/101

Woonplaats* Houten *Gemeente** Houten *Provincie** Utrecht

Locatiennaam Houten *Locatieomschrijving*

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	E			402
Houten	E			401

*Omschrijving***

HARDSTENEN LODEWIJK XV PIEDESTAL in Achterhof, 18e-eeuws.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Piëdestal

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455012

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82761/53

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Houten	E			401
Houten	E			402

Omschrijving**

EXEDRAVORMIGE TUINMUUR. Centraal op de hoofdas van de aanleg gelegen bakstenen laat 17e-eeuwse exedravormige tuinmuur, die de historische aanleg van de westzijde van het terrein afsluit. Aan de buiten(west-)zijde door steunberen gestut. In de muur een natuurstenen oculus en aan binnen(oost-)zijde muur een natuurstenen gevelsteen met tekst: DE SWAAN en een reliëf-afbeelding van een zwaan, en een gevelsteen met de voorstelling van een schaapje (zowel oculus als de gevelstenen heeft H.A.J.M. Heymeijer laten aanbrengen).

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Tuinmuur

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455013

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82761/29

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	E			3979
Houten	E			3984
Houten	E			170

*Omschrijving***

In ruineuze staat verkerende MOESTUINMUUR, baksteen, vormende de noordelijke en ten dele de oostelijke omheining van de voormalige moestuin, laat 17e- en 18e-eeuws, gesitueerd ten zuiden van de Achterhof.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Tuinmuur

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 455014

Status rijksmonument
Inschrijving register* 07 mei 1993
Kadaster deel/nr 82760/197

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Houten Houten Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Houten

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Houten E 3888

Omschrijving**

TOEGANGSHEK MET TWEE HEKPIJLERS aan het oostelijk eindpunt van de centrale zichtas. De pijlers zijn uitgevoerd in baksteen en zijn voorzien van een gepleisterde plint. Aan de voorzijde bevindt zich op elke pijler een langwerpige casement met daarboven natuurstenen plaat met respectievelijk het opschrift HEEM (links) STEDE (rechts). De pijlers worden aan de bovenzijde door geprofileerde hardstenen dekplaten afgedekt, waarop laat 19e-eeuwse siervazen. Tegen de pijlers is aan de binnenzijde een siersmeedijzeren hekwerk aangebracht in laat 17e-eeuwse vormen, bestaande uit een dubbel draaihek met aan weerszijden zijstukken. De hekpijlers waren versierd met de wapens Van Velthuysen en De Graeff.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Kastelen, landhuizen en parken Tuin, park en plantsoen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument